

Eesti Kunstiakadeemia

Vabade kunstide teaduskond

Kaasaegne kunst

Liis-Marleen Verilaskja

Jõudmine unenäost usuni ja kunsti

Magistritöö kirjalik osa

Juhendaja: Andrus Laansalu, doktorant

Tallinn 2023

Autorideklaratsioon

Kinnitan, et:

1. käesolev magistritöö on minu isikliku töö tulemus, seda ei ole kellegi teise poolt varem (kaitsmisele) esitatud;
2. kõik magistritöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd (teosed), olulised seisukohad ja mistahes muudest allikatest pärinevad andmed on magistritöös nõuetekohaselt viidatud;
3. luban Eesti Kunstiakadeemial avaldada oma magistritöö repositooriumis, kus see muutub üldsusele kättesaadavaks interneti vahendusel.

Ülaltoodust lähtudes selgitan, et:

- käesoleva magistritöö koostamise ja selle sisalduvate ja/või kirjeldatud teoste loomisega seotud isiklikud autoriõigused kuuluvad minule kui magistritöö autorile ja magistritööga varalisi õigusi käsutatakse vastavalt Eesti Kunstiakadeemias kehtivale korrale;
- kuivõrd repositooriumis avaldatud magistritööga on võimalik tutvuda piiramatul isikute ringil, eeldan, et minu magistritööga tutvuja järgib seadusi, muid õigusakte ja häid tavasid heas usus, ausalt ja teiste isikute õigusi austavalt ning hoolivalt.
Keelatud on käesoleva magistritöö ja selles sisalduvate ja/või kirjeldatud teoste kopeerimine, plagieerimine ning mistahes muu autoriõigusi rikkuv kasutamine.

17.04.2023
(kuupäev)

Liis-Marleen Verilaskja
(magistritöö autori nimi ja allkiri)

Töö vastab magistritööle esitatud nõuetele:

17.04.2023
(kuupäev)

Andrus Laansalu, doktorant
(magistritöö juhendaja allkiri, akadeemiline või teaduskraad)

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
Peatükk 1.....	5
Peatükk 2.....	11
Peatükk 2.1.....	11
Peatükk 2.2.....	12
Peatükk 2.3.....	14
Peatükk 3.....	17
Peatükk 3.1.....	17
Peatükk 3.2.....	18
KOKKUVÕTTE.....	21
ABSTRACT.....	22
KASUTATUD KIRJANDUS.....	23
LISAD.....	24

Sissejuhatus

Käesoleva uurimuse algmaterjaliks on unenägu. Tegemist oli ettekuulutava nägemusega maailmalõpust, mille põhjustas inimeste kavatsus tappa jumal. Unenägu oli oma olemuselt sedavõrd võimas, et see kummitab mind siiani. Ülesehituselt oli unenägu lineaarne, filmiliku süžeeaga ning selle kirjeldust saab lugeda esimeses peatükis.

Eelkõige ei ole minu uurimus seotud otseselt unenäos nähtuga, vaid pigem sellega, kuidas unenägusid enda jaoks mõtestada. Pidevalt olen seisnud vastamisi inimestega, kelle jaoks unenägu tundub olevat ilma aluseta tühi kogemus. Oma uurimusega üritan luua seda pinda, millele oleks võimalik toetada unenäo mõtestamine nii isikliku kogemuse kui ka kunstniku töövahendina. Selleks uurisin, milleks unenägusid üldse peetud on ja kust selline inimkonda hõlmav kogemus (potentsiaalselt) alguse on saanud.

Mainimata ei jää muidugi Sigmund Freud ja Carl Jung, kes on teada-tuntud oma katsete poolest seletada unenägudes peituvaid sõnumeid. Nende tasakaalustamiseks tuleb juttu ka ebaakadeemilistest lähenemistest unenägudele esoteerika ning pseudoteaduse kaudu. Ma ei eelista üht teisele, vaid üritan leida keskteed läbi nende kõigi, luues omaenda viisi prohvetliku unenäo selgitamiseks. Küll aga tuleb mainida, et unenäo selgitamine ei ilmne siin teksti vormis, vaid väljendub kunstiteosena lõputöö praktilises osas.

Peatükis 3 esitan erinevaid näiteid kunsti- ja loomevallast – olen tõstnud esile ühe -ismi ja paar loomeisikut, kes mulle on muljet avaldanud oma viisiga unenägudele läheneda. Nende praktikaid saan ühendada ka enda loomingulise praktikaga. Samas peatükis kirjutan lähemalt ka enda loomeprotsessist ning sellest, mis plaanid on mul praktilise osaga.

Peatükk 1

Jänese-unenägu

Mina ja A oleme töökaaslased juba mõndagi aega. Sellest hetkest peale, kui ta tööle tuli, oleme hästi läbi saanud ning ka lakkamatult nalja visanud. Soov sõpradeks saada oli meis mõlemas. Kus ma siis imestasin, kui A üks päev tuli ja ütles, et ta sai kutsed väga prestiižikale peole ja kutsus mind ka kaasa. Ta ei tahtnud üksi minna ning see oli ka hea võimalus lõpuks ometi väljaspool tööd aega veeta.

Pidu toimus Linnahallis. Mäletan, et jalutasime koos A-ga sissepääsu poole ja väljas oli pime. Harjumusest tähti vaadata pöörasin oma pilgu taevasse. Terve taevas oli varjatud tiheda puuokste võrgustikuga – märkasin, et terve Tallinn oli täis kasvanud suuri puid. Tüvede vahelt paistsid ainult õrnalt valgusfooride tuled ning eemalt teiste inimeste tumedad figuurid. Õues oli soe. Tuju oli meil hea ning jutustasime elavalt millestki, mida ma ei suuda meenutada.

Sissepääs peoruumi ei olnud üldsegi mitte Linnahalli pea-ustest, pidime ringiga minema hoopis ümber hoone, et leida varjatud sissepääs. Ukse ees oli järjekord. Uks ise oli lahti ning selle ees uksevalvur, kes külaliste kutseid kontrollis. Pidujättis väga rikkaliku ning väärrika mulje. Olin väga üllatunud, et A tüüpi vend sellisele peole üldse kutsed sai. Ta vastas mu kommentaarile midagi muigavalt naljakat.

Lõpuks jõudis järg meieni ning esitasime oma kutsed uksevalvurile. Uksevalvur oli keegi keskealine naine, umbes minu pikkune, blond ja ilusa ninaga. Kui ta meie kutseid nägi, ei tahtnud ta meid peole lasta. Küsis, kas see on meie esimene kord. Me vastasime, et jah, on küll, mille peale ta soovitas meil hoopis koju minna. Pettumusest päästis meid peokorraldajahärra, kes ukse juures külalisi tervitas. Temast hõngus enesekindlust ja peidetuid motiive.

“Täna on eriline pidu, kuidas me siis oma külalisi ära ajame, neil on ju ometigi kutsed! Lase nad sisse, ole kallis!”

Uksevalvur ei tundunud sellega nõus olevat, kuid andis lõpuks peokorraldajale järele ning astus kõhklevalt uksele eest ja lubas meid sisse. Sel hetkel hakkas mul kõhe, ka A ei tundunud enam eriti

elevil olevat. Arglikult astusime peoruumi. Tegemist oli baariga, kus valgusallikateks olid küünlad ja kaminad. Suured punased kardinad katsid seinu ning aknaid, teenindajatel olid kõigil mustad maskid ees. Uksel pakuti meile peekreid mingi joogiga, mis lõhnas nagu mullita šampus.

Palusin A-lt, et ta seda igaks juhuks ei jook. Ta noogutas nõustuvalt ning siis me lihtsalt seisime nurgas, peekrid käes ja üritasime mõista, kuhu me sattunud oleme. Tõdesime, et kõik teised peokülalised teadsid üksteist. See ainult süvendas meie hirmu. Peokorraldajahärra astus meile ligi ning üritas meid lohutada.

“Ei ole vaja tunda hirmu, selle peo eesmärk on ainult tunda rõõmu.”

Küsisin, et miks meid alguses koju taheti saata.

Ta vastas:” Pidud on mõeldud minu organisatsioonile. Oleme vähemuses usugrupp ning iga külastaja on minu pidudel käinud iga aasta.”

Väga kahtlane, mõtlesin. Vestlesime veel ja tuli välja, et ainult kutses ei piisa, et peole saada. Tavaks on ka kingituste toomine, mis on vajalikud erinevate peomängude jaoks. Vabandasin, et me tema peole kutsumata tulime. Peokorraldajahärra ainult naeris meie olukorra peale ning kinnitas, et me ilmselt saime kutsed kogemata, aga tema jaoks oli selles kokkusattumuses intriig. Saime A-ga oma ebakindlusest üle ning peokorraldajahärra hakkas meid teistele külalistele tutvustama. Iga peoline, kellega kohtusime, oli väga meeldivalt üllatunud meie kui uustulnukate kohalolust. Vaatamata sellele, et meid väga soojalt vastu võeti, ei mäleta ma ühtegi nime ega nägu. Nad kõik oleksid nagu mingite punaste keepide või looride alla peitunud. Ka peokorraldajahärra nägu ja nimi oli varjatud. Aga ma mäletan ta häält.

“Mu kallid külalised, on aeg teele asuda!”

Härra oli kadunud, aga tema tummine võimas hääl kõmises üle terve peo. Järjekordne segaduse laine haaras mind. Teele asuma kuhu? Miks?

A pööras järsult minu poole:” See on seksti pidu!” Ja vaimuloorid, mis peitsid külastajate nägusid ja olemusi, muutusid päriseks. Mõtlesin, et ma saan surma, mind ohverdatakse nagu mingis õudusfilmis. Vaimusilmas nägin, kuidas mu veri mööda Linnahalli treppe alla voolab nagu asteekide inimohvritega rituaalides. Linnahallist saab täna öösel tempel. Mu põlved nõrkesid, ma kukkusin põrandale. A oli kadunud. Mind haaras kontrollimatu surmahirm.

Kellegi tugev haare võttis mu käe ja tõmbas mind püsti. See oli peokorraldajahärra. Ta vaatas mulle oma punase loori alt otsa. Ta oli üleni hall, hallid silmad, hallid juuksed, isegi nahk oli hall. Ta naeratas ja korraks vilksatas mulle ettekujutus sellest, milline ta noorena oli. Kuldne. Härra rääkis minuga rõõmsal toonil, nii nagu enne. Ta kinnitas mulle, et ma olen kallis inimene ning nad ei teeks mulle ega A-le mitte kunagi haiget. Tänapäev oli mõeldud peaks, kõige suursugusemal moel.

“Naudi veel veini, see on lihtsalt vein, ma luban. Naudi muusikat, sa võid ise ka proovida viiulit viiuldada, see on seal akna all. Istu, puhka, tunne end mugavalt...”

“See on inimkonna viimane pidu! Mis iganes täna öösel juhtub, muudab meie maailma!”

Ja ta haihtus. Ma jooksin välja. Jooksin metsa, mis oli õhtuga ainult suuremaks kasvanud. Peokorraldajahärra hääl kajaski läbi metsa, ta kutsus oma inimesi. Nad laulsid oma laule, marssides Linnahalli katusele. A hüüdis mind kusagilt puude vahelt.

Leidsin ta metsas ekslemas. Ta oli unustanud, mis just juhtus ja, et kus me olime. Peokorraldajahärra hääl kõmas jälle üle terve linna. See oli nii vali, et ma arvasin, et ma kuulen teda ainult oma peas, aga A hirmul ilme oli mulle kinnituseks, et ta kuulis teda ka.

“—m e l ä h e m e—t a p a m e Jumala—”

Põrgu langeb Maale. Kuidas nad kavatsevad Jumalat tappa?

“Et jõuda Jumalani, peame tapma ta Poja.”

Nüüd ta ainult minu peas rääkiski. Nagu pahalased seiklusfilmides, kes peavad monoloogi, et seletada oma kurje plaane. A võttis mu käest ja üritas meid metsast välja juhtida. Miks nad seda teevad?

“Jumal on tunne, see on igal pool. Aga meie olime enne Jumalat. Me vabastame ennast!”

Aga ta poeg?

“Et meiega ühineda, oma hinge meie sisse panna, pidi ka Jumal keha looma. Ta alustas organitest – süda, silmad...”

Mets oli laburint, üritades põgeneda, jõudsimme me ikka Linnahalli juurde tagasi. Ritualistide jada oli nüüdseks Linnahalli katusele jõdunud. Vaatasin üles, taevast oli punane. Nagu miljon ilutulestikku oleks korraga plahvatanud ja ajas seisma jäänud. Punane kuma värvis Linnahalli veriseks. Nad olid avanud suure uks-portaali taevasse. Jooksin trepist üles.

Mind valdas nahaalne enesekindlus ja vajadus midagi teha. Trügisin pidulistest mööda, tõuklesin rituaali keskele ja haarasin esimese asja, mis oli moodustunud võluringi keskel. Kellegi juba tuttav haare tiris mind ringi keskelt välja, ma rebisin end tast vabaks ja lõpuks vaatasin, mille ma olin krabanud.

See oli jänes. Väga ilus jänes. Suur jänes. Suured silmad. Ta vaatas rahulikult taevasse, mille punasus peegeldus ta silmades. Ta karv oli nii pehme.

“See on täiskuu jänes. Meie ohver. Tema süda on eemaldatud, see teeb ta sobivaks meie rituaali jaoks”

Vaene jänku. Sündida lihtsalt selleks, et läbi elada midagi nii jubedat, mis temaga kohe juhtub. Peokorraldajahärra võttis ta heldelt mu kätest, asetaski ta tagasi võluringi keskele. Tema kõrval seisis keegi punakeep, hoides hõbedast pistoda. Oda oli sile ning sellel puudus käepide. Mind eemaldati rituaali keskelt ning ma leidsin ennast jälle Linnahalli treppidelt. A oli seal ja istus mu kõrvale. Ma ei suutnud seda Jänest oma mõtteist välja heita.

“Meil on vaja keha, mille seome Jumala Poja hingega..”

Pojal on süda.

“Me saadame Jänese Taevasse, kus tema südametu keha tõmbab Poja südame endasse!”

“Me lööme nad kaheks! Vennastunud olendid, kes jagavad süda ja silmi!”

Jänes tuleb tagasi...

“Jänes näeb Taevas asju, mida ükski surelik ei ole võimeline nägema. Kui ta silmad sellele vastu peavad, tuleb Jänes tagasi koos Poja südamega.”

“Tagasi tuleb Poeg Jänese peaga – Ta süda on kaitsetu ja me saame selle hävitada hõbeodaga pussitades.”

Taevas keerlesid punased pilved ja must toss. Meri oli punane. A nuttis.

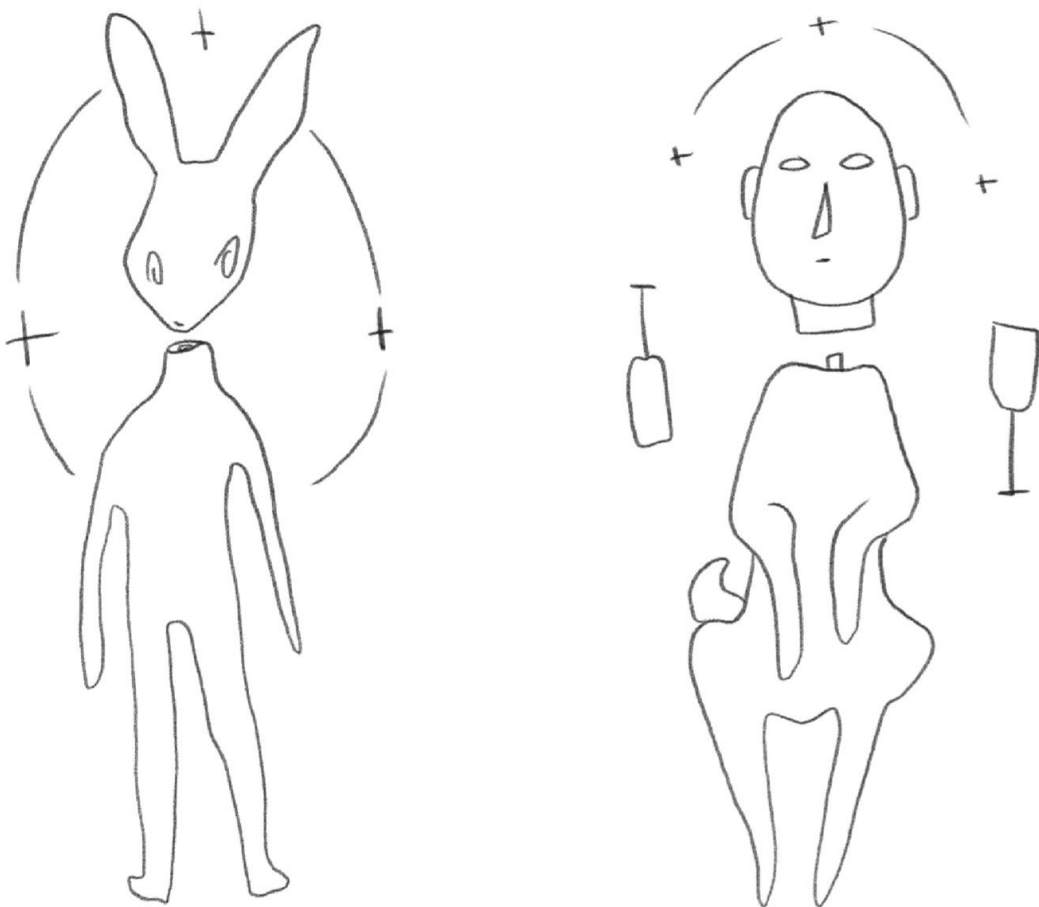
“Kui Jänese silmad Taevalikule vastu ei pea, siis Poja silmad lähevad hoopis Jäneseesse”

Need plahvatavad ta koljus...

“Tagasi tuleb Poja pea Jänese kehaga.”

Ikka veel südameta. Kui nad tapavad Poja, pussitades ta südant, nõrgestavad nad Jumala ja nad on samm lähemale Ta tapmisele. Kui aga tagasi tuleb Poja pea..

“Silmad näevad. Kui Poeg näeb, siis näeb ka Jumal ja vallandub tuletorm, mille eesmärk on meie häving.”

(ill 1: enda illustratsioon unenäole, 2023)

Ma nutsin ja hoidsin A-l käest kinni. Me ei saanud midagi teha, ainult pealt vaadata, kuidas lihtsa mündiviske tõenäosusega otsustatakse meie saatust. Ükskõik kumb tagasi tuleb, oleme me hävituslikud enese suhtes. Miks on meil vaja oma Jumal tappa?

Mu pilk oli jäätunud Jänesele, peokorraldaja hääl kadus mu peast. Jänes istus ja vaatas. Teda isegi ei huvitanud, mis toimub. Kadus mu hirm. Kõik kadus.

Ma olin portaali keskel. Kõikvõimalikud tõenäosused juhtusid korraga. Tundus, nagu ma oleksin kinni momendis, kus universum otsustab, kumma Poeg-jänes hübriidi ta tagasi Maale saadab. Ma nägin neid mõlemaid. Nad eksisteerisid korraga. Neil oli väga valus. Nägin Poega. Nägin, kuidas nende kaelad murdusid, okaskroonid kasvasid kurgust seestpoolt välja ning kehaosad ühinesid valedega. Minul oli ka väga valus.

Pistoda pussitati südamesse, punast täis silmad avanesid maavärinaga ning mina ärkasin tühja tundega.

Peatükk 2

Peatükk 2.1

Seda kirjeldatud unenägu nägin käesoleva aasta alguses. Konteksti loomiseks mainin, et see unenägu ilmus mulle pärast küsimist. See tähendab, et päeval ärkvel olles rääkisin oma emaga lõputöö projekti teemast. Kuna olen tegelenud unenägudega oma kunstipraktikas ka varasemalt, soovitas ema mul paluda, et mulle saadetak스 öösel huvitav nägemus. Tol hetkel mõtlesin selle peale ainult korraks, igapäevastes tegemistes ununes see teema täiesti. Sellest ühest mõttest – võib öelda ka palvest – aga piisas, ning sellel samal ööl oligi mul vapustav nägemus jumalatapjatest Linnahalli katusel. Unenägu kummitas mind järeleandmatult pikalt, tühi tunne kõhus saatis mu päevi. Ärevus selle pärast, milline otsus unenäo kulminatsioonis langetati. See oligi see tunne, see inspiratsioonilaks, mille põhjal ka oma lõputöö projekti kokku panin.

Siinkohal on aga mitu erinevat viisi, kuidas selle teemaga edasi liikuda. Unenäo üleskirjutamine, mis juba iseenesest on keeruline ettevõtmine, on ainult alguspunkt. Ettekujutatava toomine füüsilisse maailma on pikaajaline loomeprotsess. Sõna, mis kirjeldab, ei anna edasi piisavalt täpselt ei sisu, ei detaile (ehk, miks ei ole ma kirjanik...). Läbivaks saab keskendumine *tundele*. Sõnaline keel on inimese töövahend, aga maailma tajumine meie sees on tundel põhinev ja suures osas mittesõnaline. Loomad suhtlevad palju hormoonide ja haistmise põhjal. Mesilased tantsivad üksteistele, et anda edasi infot ümbritseva maastiku kohta. Kas ka mesilased suudavad asju ette kujutada? Ning kas on võimalik, et mõni halbade kavatsustega mesilane on mõne teise mesilase õitsva pärna asemel kuhugi kadakapõõsasse juhatanud?

Ettekujutus või vaimusilmas nägemine või unenägu või nägemus on väga isiklik kogemus. Nagu ka eelpool mainisin, siis selle kogemise vormi materiaalsesse maailma toomine on keeruline ja korralikult energiat kulutav ettevõtmine. Kunstis toimub teose ja vaataja suhtlemine sageli just tunde tasandil, moodustub sild kogemuse ja ideede vahel. Kontakt paberile joonistatud teosega võib tunduda naturaalsem ja vahetum kui sõnaline tõlgendus. Siiski, mitte mingil juhul ei ürita ma maha teha kirjutamise kunsti, pigem üritan kirjeldada omaenda probleemi ja valikut ideede edasiandmiste võimalustes. Samas, ka see, mida pea üritab kätt tegema panna, võib kaduda füüsilistesse takistustesse – närvijadade ja lihasmälu koostöös võib näiteks ringi asemel joonistuspinna tekkida lopergune muna. Mis sest, et autor mõtles ringist ja tahtis seda kujutada. Ja isegi kui sinu ja minu

praegused ettekujutatavad ringid on vaimusilmas üsna ühesugused ja üldse mitte sellised, nagu see lopergune muna, on ilmselt ka need ettekujutatavad ringid siiski erinevad.

Sotsiaalsuse huvides ja pideva kaasaelamis-vajaduse tõttu on inimesel tarvis oma kogemusi jagada. Näiteks – mina jagan sinuga oma ringi. See on hallikal virvendaval taustal peene ja musta piirjoonega hästi ümmargune ring. See on isegi ümmargusem kui kõik teised ringid. Kuidas saab ring olla ümmargusem kui kõik teised ringid? Ma üritan seda alles ise ka välja nuputada, aga see tähendab, et kujutus on täielikum ja keerulisem kui teos, mis temast hiljem saab.

Religioosse sümboolikaga ja lineaarse süžeeaga seikluslik unenägu, mida võib liigitada nägemuste kategooriasse, on miski, mida ma ei suuda lihtsalt enda sees hoida. Ja ma olen veendunud, et need tunded ja kogemused, mis kaasnesid selle nägemisega, ei ole vähem väärtuslikud, kui tunded ja kogemused, millega seisan vastamisi ärkvel olles.

Olen avastanud, et oma loomeprotsessis on mul kombeks hakata teemat arendama ühest pisikesest inspiratsiooniallikast ja siis sellega töötamisel lõnga edasi harutada ning uuesti kokku tõmmata. Sedasi oli ka seekord. On võimalik uurida unenägude kultuurilist aspekti – seda, kuidas erinevad religioonid suhtuvad unenägudesse või nägemustesse. Aga saab uurida ka unenägude “teadvustamatuid¹ sõnumeid” ning kuidas need suhestuvad psüühikaga (psühhoanalüüs). Lisaks toon kergelt humoorika nurga alt mängu ka oma uue lemmiknähtuse internetist, see on lehekülg unenagu.ee. Peale nimetatute on kunsti kontekstis kasutatavad ka igasugused muud *online*-vikipeediad unenägude tähenduste kohta. Kõiki neid teemasid puudutan oma uurimuses põgusalt, eelkõige üritan leida aga pinnast, millele toetada usk omaenda unenägudesse ja nende kogemise võimsusesse.

Peatükk 2.2

Unenägu vs nägemus

Arstid ja teadlased seletavad unenägu järgmiselt: Unenäod on visuaalsed kujutlused ja aktiivsus ajus, mis tekivad magamise ajal.² Praeguse seisuga peetakse unenägu erinevate aju neuronite laenglemiseks REM une aja jooksul. Niisiis, tegemist on kõigest neuroloogilise müraga, mida meie

---

¹ Uuem tõlkevaste mõistele “alateadvus”

² What Do Dreams Mean, 2022, Cleveland Clinic, <https://health.clevelandclinic.org/dreams-and-dreaming/>

aju üritab magamise ajal tõlgendada. Stseenid ja olukorrad, mis valdavad unenägit, on üldjuhul seotud tema eluga. Kogemusena on unenägu paljuski kogu inimkonda hõlmav. Isegi kui unenägudest mõelda kui neuroloogilisest müra, on tegemist ikkagi aju normaalse talitusega, millel on huvitav omadus luua järeldusi ja kooslusi, millest ärkvelolekus ei oleks mõistusel isegi aimu olnud.

Psühhoanalüütilise poole pealt kirjeldab Freud pikalt nähtust, kus magajad on saanud ligipääsu mälestustele, mis muidu on kättesaamatud. “Patsient nägi unes pikemas kontekstis, et ta laskis endale kohvikus serveerida „kontuszówka‘t”, küsis aga sellest jutustamise järel, mis see küll on; ta ei olevat seda nime kunagi kuulnud. Ma oskasin vastata, et kontuszówka on poola naps, mille nimetust ta ei saanud unenäos välja mõelda, sest ma teadsin seda nime plakatitelt juba ammu. Mees ei tahtnud mind esmalt uskuda. Mõni päev pärast seda, kui ta lasi oma unenäol kohvikus tegelikkuseks saada, märkas ta seda nime ühel plakatil ja nimelt ühel ristmikul, millest ta pidi juba kuid vähemasti kaks korda päevas mööda käima.”³

Seda teooriat toetab ka järgmine artikkel ajutegevusest (keskendumisega mälule).⁴ Ajul on võimekus talletada kuni 2,5 petabaiti infot, ehk siis 2,5 miljonit gigabaiti. See on väga suur number. Imelisel kombel saab kuhugi sügavustesse peitunud teadmised kätte unes, kuna kõige segavam faktor info töötluseks – reaalsus – on selleks hetkeks eemaldatud.

Harvemini esineb olukordi, kus unenägude nägemist on õpitud kasutama või siis on seda juhuslikult enda kasuks tööle pandud. Religioosel tasandil on eelkõige šamanism üks neist traditsioonidest, milles unenäod ja ka muud sorti esilekutsutud nägemused on väga olulised tööriistad. Šamaanid kasutavad neid peamiselt esivanemate hingede ja surnutega suhtlemiseks ja ravimiseks.

Tähtsad abilised, keda šamaan kasutab nii ravitsemiseks kui ka nägemuste esiletoomiseks, on taimed. Psühheedeelsete ainete (sh joovastavate ainete) tarvitamine ei ole omane ainult inimestele, sedasama teevad ka loomad. On teooriaid, mis väidavad, et psühheedeelsed ained lükkasid käima hominiidide aju hüppelise arengu. Keegi inimlane leidis kuskilt vahvad seemed ja jagas teistega.

Nägemuste olulisus ei põhine ainult religioosetel uskumustel või iidsetel rituaalidel, need võisid omada väga suurt rolli ka evolutsioonis, inimaju kujutlusvõime arengus, vaimsure ja keele kujunemisel. Nägemused, kas siis tehislilikult esilekutsutud või unenäo vormis, olid olulised

---

³S. Freud, Unenägude tõlgendamine, 2007 [1900]: Peatükk B

⁴What Is the Memory Capacity of a Human Brain, 2022, Medanta Org

suhtlemisvahendid kõrgema ja jumalikumaga.⁵ (Siinkohal on oluline mainida, et isiklikult ei tarvita ma mingeid hallutsinogeene ega muid teadvust mõjutavaid aineid. Unenäod/nägemused, mis mulle ilmuvad, on puht isetekkelised.) Tänapäevane ratsionaalne mõistus (kes/mis on tugevas seoses reaalsusega) võib unenäod jms arvata juhuslikeks ja mitteolulisteks, julgen aga vastu väita, et seda poleks vaja nii ühemõtteliselt teha. Juba sellest lähtuvalt, kui pikalt on inimkond oma arengus kogenud unenägusid ja neid oluliseks pidanud, ei ole nende roll meie teadvuse ja kultuuri väljakujunemisel sugugi tähtsusetu.

Peatükk 2.3

Unenägude seletamine

Selles peatükis üritan lahti seletada oma viisi unenägude tõlgendamiseks. Olen oma lähenemises eelkõige intuiitiivne. Leian, et unenägudes esinevatele sümbolitele otseste vastete leidmisel ei ole mingit paikapidavat sisu ega väärtust. Tegemist on ikkagi isikliku kogemusega, mille nüansse ja kontekste ei suuda keegi teine peale unenägija enda üldse kokku klapitada. Sellegipoolest sooviksin paari seletamise viisi lähemalt vaadelda ja kirjeldada.

Kõigepealt põhjendaksin peatükis 2.1 väljaöeldud märkust unenagu.ee kohta. Tegemist on veebilehega, mille otsingumootor põhineb märksõnadel. Ehk siis, kui sisestada märksõna või mingi unenäos esinenud olulise sümboli nimetus, siis veebileht annab vaste sellele, mida see unenägu tegelikult tähendada võis. Kui ennist kirjeldsin erinevalt tajutud ringe, siis unenagu.ee võiks kohe öelda, et unes ringi nägemine tähendab näiteks järgmist: “Kui sa unes mingit ringikujulist eset näed, siis võid päris elus selleks valmis olla, et sa ei saavuta seda tulemust, millega olid arvestanud ja mille saavutamiseks kõikvõimaliku teinud oled. Noore naise jaoks tähendab ringi unes nägemine seda, et ilmsi riskib ta terve hulga kergemeelsete tegude sooritamiseга.”⁶

Põhjendused ja allikad puuduvad. Selline lähenemine unenägude seletamisele on midagi, mida ma harrastasin varases teismeeas. Praegu tundub selline otsing lihtsameelne. Kui ma näen unes jumalatapjaid ning ohverdusjärest ja Linnahalli kui inimkonna viimast pidupaika, siis sellele tähenduse leidmisel jääb veebileht jänni ja oma pettumuseks pean ikkagi ise otsustama, mida sellise nägemusega peale hakata.

---

⁵ Terence McKenna, 2021, Food of the Gods, A Radical History of Plants, Psychedelics and Human Evolution, lk 28–31, lk 67–73

⁶..., Unenägude seletaja, <https://unenagu.ee/unenagude-seletused/ring/>

Siiski on veebilehe esilehel suhteliselt adekvaatne kirjeldus sellest, mis üldse unenägu kui kogemus on. Sealt jäi mulle silma sarnasus Jungi teooriatega, mida seletan järgmiselt. Tema teooriate kohaselt on unenäod seletatavad kui tasakaalustav jõud meie sees. Nimelt ei ole võimalik meil kõike seda tohutut informatsiooni hulka, mille me ärkvel olles vastu võtame, samaaegselt töödelda. (Siinkohal klappib see teooria ka tänapäevaste arusaamistega unenäost kui ajumürast, mis tekib infotöötlusel.)

Jung arvestab rohkem inимtunnetega, Freud toetas oma analüüsi suuremalt jaolt seksuaalsusele. Jung tõdeb, et inimeseks olemises on mängus ka midagi muud. Ta tõstab unenäo ärkvelolekul kogetud emotsioonide tasakaalustajaks – unenägu vihjab sisemisele teadvustamatusele. Unenäod mitte ainult ei peegelda meie sees esinevaid komplekse, vaid on ka protsess, mil mõistus üritab nende kompleksidega hakkama saada.⁷ Ehk siis selle mõtteviisi kohaselt peaksid lendamis-unenäod viitama inimese “lennukusele” – talle on omased suursugused ideed, tähelepanematus ja tal ongi piltlikult “jalad maast lahti” (kaob reaalsustaju).

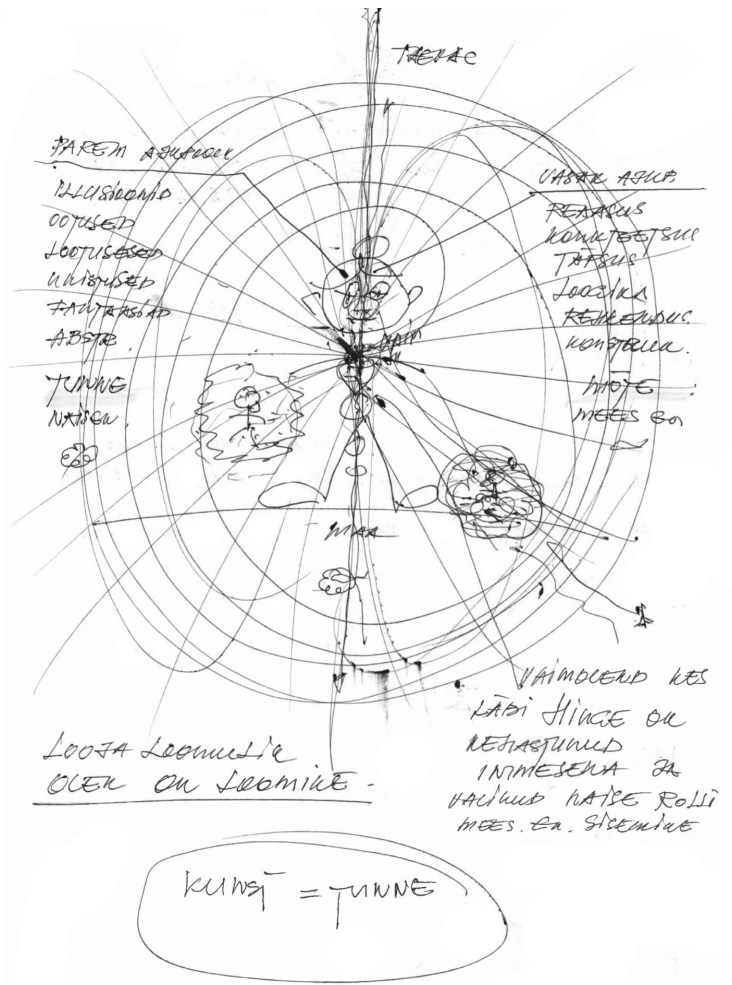
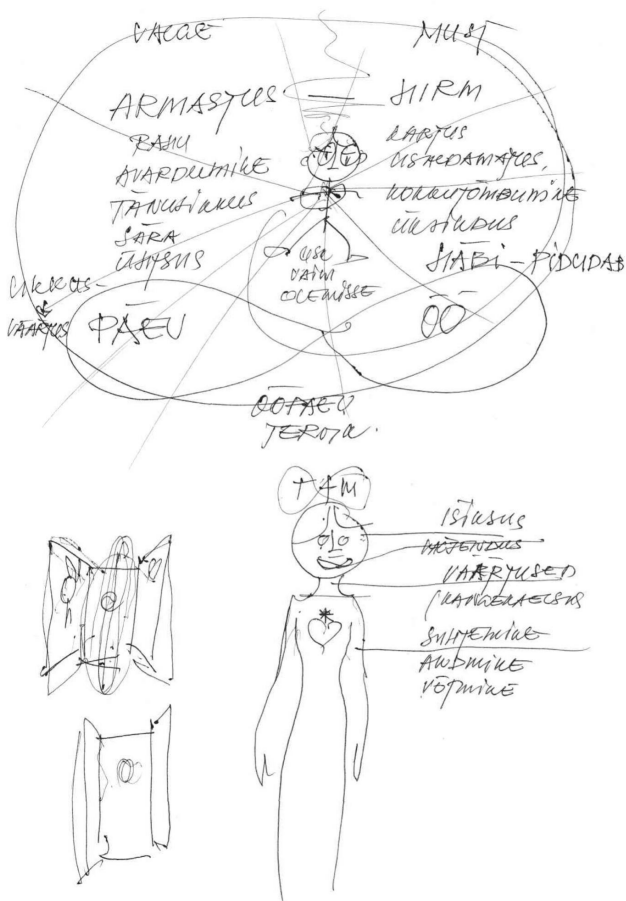
Kolmas viis, millega üritasin oma unenägu mõtestada, ei tulene psühholoogilistest uurimustest ega muudest kirjalikest allikatest. Otsustasin külastada “nõida” (tegelikult juba kohe oma uurimust alustades). Esoteerika iseenesest ei ole küll uurimuse jaoks adekvaatne meetod, aga leian, et sellel võib olla roll “jänese-unenäo” ühe võimaliku mõtestamise viisina. Tegemist oli vanema prouaga, kelle juurde ma visiidile läksin. Ta ei viinud läbi mingeid rituaale ega ladunud kaarte. Ei uurinud mu käejooni ega ennustanud tulevikku. Visiit sarnanes struktuurilt rohkem psühholoogi külastamisega, ainus erinevus oli, et tema korter oli kaunistatud Buddha kujukeste, mandalate ja muu sedatüüpi materjaliga. Ainus abivahend, mida „nõid“ kasutas, oli sigaret, mille ta köögis ära suitsetas.

Ma rääkisin talle ära oma unenäo, ta kuulas väga pingsalt. Siis jutustas ta mulle loo sellest, kuidas kõik inimesed on loojad, ja et mina kunstnikuna seisan suure otsuse ees. Kas ma usaldan seda loojat enda sees või ei? Samaaegselt kritsealdas ta mulle illustratiivseid graafikuid armastusest ja hirmudest, loomisest ning vaimust.

Kuna ta ise on ka hariduselt kunstnik (sisekujundaja), siis leidsime palju ühiseid teemasid, millest rääkida. Lootsin, et ta oskab mulle viiteid anda, kuidas leida tasakaal nägemuste, tunnete, materiaalse tegelikkuse ja kunsti vahel. Tema aga ütles mulle selle peale, et kunst on tunne ja et ma ei tohiks üldse mõelda. Õhtu otsa arutasime selle üle, milline minu lõputöö projekt olla võiks ning ta palus mul igat ideed korralikult põhjendada. Lõpetuseks ütles ta mulle: ”Sa oled ise see jänese.”

---

⁷ Carl Gustav Jung, Analüütiline psühholoogia, Teooria ja praktika, lk 122–144

(ill 2: Sirje Uusbek, selgitavad joonised tema viisidilt, 2023)

Kutsusin ta TASE näituse avamisele.

Neljandaks, see, kuidas ma ise oma unenägusid seletan, on kompott kõigist erinevatest seletusviisidest, millega olen kokku puutunud. Kasutades unenägu kunsti tegemise abivahendina, ei olegi oluline nähtud sümbolite täpne sisu ega ka ennustuste täituvus. Olulised on intrigeerivad ideed, mahlased süžeed, kompositsioonid ja esiletungivad emotsioonid. Kõige olulisem on aga julgus lasta ennast sellest keerulisest seostekomplektist mõjutada.

Peatükk 3

Peatükk 3.1

Vaimse toomine ilmalikku, sürrealismi puudutus

Kunst suhtleb paljuski tunnete tasandil, üritades olla sild tajukogemuste ja ideede maailma vahel. 20. sajandi algul otsisid sürrealistid selliseid sildu. Sürrealistid ei leppinud sellega, mida igapäevane eksistents pakub. Sarnaselt šamaanidele meeldis tolleaegsetele sürrealistidele tarvitada erinevaid ained, et saavutada ligipääs täielikule absurdsuse generaatorile, milleks oleks vahetu assotsiatsioonide jada – sisuliselt ajumüra. Sürrealism kunstis, muusikas, kirjanduses jne hägustas piire, leidis võlu ootamatuses, kahtlases ja omapärases.⁸

“Psüühiline automatism kõige vahetumas olekus, mille põhjal väljendatakse – verbaalselt, kirjasõna abil või muul viisil – mõtte tegelikku toimimist. Mõtte dikteerimine, ilma igasuguse mõistuse poolt tuleneva kontrollita, mis tahes esteetilistest või moraalistest otsustest vabastatud.”⁹

Eelkõige paelub mind selle teema juures sürrealistide lähenemine kunstile. Ma seisan ju ka valiku ees, kuidas tuua unenägu füüsilisse vormi, nii et oleks edasi antud unenäo tundekogemus. Ehk siis, tuua midagi, mis on kujutletav, materiaalsesse maailma. Mõtte tõlgendamine reaalsuseks võtab energiat ja aega, ja isegi kui õnnestuks välja mõelda mingit sorti suhtevalent, oleks see ikkagi väga kaudne ja mitte kuigi täpne. Ideed on hoomamatud, kujutluspildid udused ja virvendavad ning kujutluste “ellutoomise” tulemus pole kunagi täielikult kujutlusele vastav. Mingi nihetus toimub sisemaailma ja välise vahel, vähemalt ei ole mul kunagi õnnestunud luua midagi, mis vastaks täiusliku täpsusega minu ideele. Ja valem, milles kõik faktorid on ettearvamatult väärtusega, oleks kahjuks mõttetu.

Kuidas aga liikuda edasi millegi nii hoomamatuga kui seda on unenägu? Kindlasti ei ole unenägude kasutamine inspiratsiooniallikana originaalne idee (kasvõi näiteks eelmainitud sürrealistid armastasid seda). Minu jaoks üks tähtsamaid unenägudega tegelevaid teoseid on Eesti kirjandusklassikast Karl Ristikivi “Hingede öö.” Tegemist on kummitusliku meistriteosega, mida nimetatakse ka esimeseks modernseks (sh ka sürrealistlikuks)¹⁰ kirjateoseks Eestis. “Hingede öö” on metafüüsiline, unenäoline ja keeruline. Ristikivi on mõjuvalt edasi andnud üksildust ja hirmu,

⁸Surrealism, . . . , <https://www.tate.org.uk/art/art-terms/s/surrealism>

⁹A. Breton, Le Manifeste du Surréalisme, 1924

¹⁰ K.Ristikivi, Hingede öö, 2005

mida ta tundis sel ajal, mil ta oli pagulane. Ta ei viita sellele kordagi otseselt, et ta on nende emotsioonide hõlma all, ta lihtsalt konstrueerib kokku erinevaid narratiive, mis ei pruugi omavahel kuidagi loogiliselt seotud olla, aga just niimoodi annab ta edasi üksilduse ja hirmu olemust. Raamat on justkui unenäo süžee, mille unenägija magades ajumüras kokku klopsib. Ainult et Ristikivi suutis seda teha ärkvel olles. Minu jaoks on see suurepärase näide teadvustamatuse tasandil toimuvate impulsside ülekandmisest ärkveloleku tegelikkusesse.

Itaalia filmirežissööri Federico Fellini jaoks olid unenäod otsene inspiratsiooniallikas, kasutades unenäos nähtud visuaale oma filmides. Vaatamata sellele, et paljud tema ülesmääritud unenägudest olid mõjutatud traumeerivatest elukogemustest, kogus ta neid innukalt. Fellinit ei huvitanud, et unenäod vihjavad emotsioonidele, mälestustele, kogemustele või muredele, mis kummitavaid meid ärkvel olles. Tema seisukoht oli suhtuda unenägudesse kui tööriistadesse, mis aitavad tuleviku loomisele kaasa.¹¹ “The Book of Dreams” on kogum illustatsioonidest ning Fellini unenägude kirjeldustest. See raamat on minu jaoks hea eeskuju, kuidas lihtsate vahenditega ja peaaegu lapsiku kergusega on unenäod toodud füüsilisse maailma. Imselgelt jääb ka seal väga suur osa tegelikult läbi elatud kogemusest puudu, aga siiski annab Fellini mõjuvalt edasi kesksed ideed ja seisundid, mis teda unenäos valasid.

Peatükk 3.2

Praktika

Oma kunstnikupraktikas olen unenägudega tegelenud ka varasemalt. Nimelt minu bakalaureusetöö pealkirjaga “Cielle” on sügavalt inspireeritud unenägude-päeviku pidamisest ja unenägude kogemisest. Tegemist on puulõike-seeriaga, kus graafilised must-valged tõmmised kujutavad abstraktseid tunnetuslikke vorme – moodustavad n.ö unenägude pilved. Kujundlikult vihjavad pilved mälestustele unenägudest, mis meid kummitavad ja ärkvel olles meiega kaasas käivad.¹²

Graafikuna on mul suur armastus ning austus raamatute vastu. Leian, et raamat on nii vormilt kui ka tähenduselt objekt, mille kaudu inimene saab (kujundlikult väljendudes) informatsiooni kusagilt kõrgemalt. Ratsionaalselt mõeldes tähendab see tõdemist, et raamatu kirjutas keegi targem,

---

¹¹C. Rotunno, The dreams that inspired the works of Federico Fellini, intervjuu Paolo Fabbriga 2012, https://www.paolofabbrini.it/interviste/dreams_fellini/

¹²L-M. Verilaskja, Cielle, 2020, <https://noba.ac/et/kunst/cielle/>

kogenum või suurema kujutlusvõimega – teadmine, mis tuleb raamatust, on uus informatsioon, see ei lähtu lugejast.

Siinkohal saab tuua erinevaid näiteid hinduismi salmik-tekstidest alates kuni Piibli, Sõrmuste Isanda ja esimese klassi õpilase aabitsani välja. Ega me siia maani ei nuta Alexandria raamatukogu mahapõlemist ilmaasjata taga. Polegi tähtis, et lugu sellest, kuidas sinna olid kogunenud kõik maailma raamatud, on ilmselgelt müüt. Juba mõte sellise teadmistekogumi kaotamisest on põlvkonniti laastav. See suhe raamatutega on ka põhjuseks, miks ma oma magistritöö praktilises osas soovisin luua raamatu.

Ka unenägu võib liigitada teadmiste koguks, mis tuleb kusagilt kõrgemalt. Kui me ei püüa olla rangelt akadeemilised, siis võime leida kogemuslikud kirjeldused ja interpretatsioonid meid ümbritsevast teadvustamatust infoväljast, millele saab ligi pääseda erinevate meditatsioonide, mõtتهharjutuste ja ka unenägede abil. Sellise maailma mõtestamise viisi järgi pole vaja iidseid kadunud raamatukogusid taga nutta – üks hoomamatult suurem ümbritseb meid igavesti.

Vaatlejale või näitusekülastajale, kes astub galeriiruumi ja avab minu raamatu, soovin ma edasi anda tunnet. Tunne, mis mind valdas minu kogemuses, ei ole muidugi võimalik täielikult kuidagi edasi anda, kuid see kogemus oli reaalne ja moodustab ikkagi kunstis kasutatava materjali. Raamatu avamisel avaneb uks ja mida iganes keegi selle ukse taga arvab, näeb või kogeb, ei ole enam minu määrata.

Puht-praktiliselt on raamat näitusel esitamiseks keeruline objekt. Kuna tegemist on ka ainueksplariga, siis on oluline selle võimalikult pikaajaline kestvus. Aga samas on raamat miski, mida peab katsuma ja lehitsema, vajadusel ka nuusutama. Seetõttu on oluline, milline on kunstnikuraamatu esitus. Soovin raamatule ehitada altarimaaliga sarnaneva installatsiooni. Et tekiks duaalne kooslus, kus altari ukseid tõstavad raamatu tähtsust ning loovad ruumi, milles viibides rahus ja austuses saab raamatut lugeda.

(ill 3: algsed kavandid raamatust ja installatsioonist, 2023)

Olles jänese-unenägu korduvalt nii inglise kui ka eesti keeles läbi kirjutanud, tean, et sõnadega seda lugu edasi andes ei ole ma tulemusega kunagi rahul. Kuna ma ei ole kirjanik, vaid kunstnik, võin ma sellega tegelikult leppida, aga see tähendab, et ma ei soovi seda lugu otseselt kunstikuraamatusse selge tekstina sisse trükkida. Nii nagu “Cielle” teoses, on jänese-raamatu sisu abstraktne, mõistatuslik ja unenäguitele omaselt segane. See, mis lugejale tegelikult avaneda võib, on varjatud.

Oluline on tunne. Teiseks on oluline see, et ma ei ole prohvet. Isegi kui mu unenägu oli maailmalõppu kuulutav ja prohvetlik, ei saa talle anda prohvetlikku ja maailmalõppu ennustavat tähendust. Ka ei soovi ma kellelegi usku kuulutama hakata. Unenägu on siin ennekõike materjal, millest teha teos.

(ill 4: enda illustratsioon raamatust, 2023)

Kokkuvõte

Unenägude maailm on mitmekülgne ning fantastiline, ületades igasuguse ärkvelolekul funktsioneeriva kujutlusvõime. Olles nüüdseks unenägudega aktiivselt oma kunstis kokku puutunud ligi 3 aastat, tunnen, et olen kindel selle kogemuse olulisuses minu praktikas. Eelkõige oli selle uurimuse eesmärk luua põhi, millele toetada unenägude pädevus olla kujundavaks jõuks loomele.

Eesmärgiga aru saada, kuidas unenägu kui isetekkeline kogemus funktsioneerib, laskusin juurte (neuronite) tasandile. Uurisin tänapäevaseid selgitusi, uurisin, kuidas suhtus unenägudesse Freud ja kuidas Jung, mis kogemused on inimestel nägemuste ja seentega, ning mida arvab sellest kõigest üks nõid. Lõppkokkuvõttes on tegemist ikkagi lühidalt kirjeldava tekstiga, mis üritab luua pinnast unenägude mõtestamisele. Ja ennekõike üritan ma avastada, kuidas unenäokogemust ära kasutada kunsti tegemisel ehk kujutletava toomisel füüsilisse maailma.

Tuues kujutlevat materiaalsesse olekusse, läheb suur osa algselt kogetust kaduma. Selle üle mõeldes leidsin, et see polegi iseenesest halb. Eelkõige tuleb leida julgus, et usaldada selle tunde talletamist, mis oli valdav unenäo ajal, ja siis anda talle kunstiteose kuju.

Struktuurilt oli minu unenägu prohvetlik ning kurjakuulutav – ja esimesel pilgul väga mastaapne. Lähemalt vaadeldes, käies läbi erinevaid vaatenurki unenägude seletamisest, saan öelda, et tegemist on ennekõike väga isikliku kogemusega. Selle seletamisel saan ainuüksi mina luua adekvaatsed tähendused ja need kehtivad ainult minu jaoks. Tegelikult pole unenäo tähenduse väljaselgitamine üleüldse oluline. Oluline on, mida saab selle materjaliga peale hakata.

Abstract

The present study is based on a prophetic dream that describes the end of the world resulting from the intentional killing of God by humans. Although the dream is the source material for this research, the focus is not on the dream itself, but rather on how to make sense of dreams as a personal experience and an artistic tool. The primary objective of this study is to establish a foundation upon which to support the competence of dreams as a formative force for creation.

The study draws on various perspectives on the interpretation of dreams, including the approaches of Sigmund Freud and Carl Jung, as well as non-academic approaches through esotericism and pseudoscience. The researcher does not favour any particular perspective but seeks to find a middle way through them all, creating a unique way of explaining the prophetic dream.

Chapter 3 of the study presents examples from the realm of art and creativity, highlighting one -ism and a couple of creative individuals who have impressed me with their approach to dreams. In the same chapter, I describe my creative process and plans for the practical part of the thesis.

The world of dreams is versatile and fantastic, surpassing any imagination that functions while awake. While bringing the imaginary into the material state may result in the loss of a large part of the original experience, it is suggested that this is not necessarily a negative outcome. Rather, it is important to trust the storage of the overwhelming feeling experienced during the dream and give it the form of a work of art.

Overall, the study suggests that the meaning of a dream is a highly personal experience and that finding out the meaning of the dream is not important. What is important is what can be done with the material provided by the dream.

Kasutatud kirjandus

- S. Freud, Unenägude tõlgendamine, 2007 [1900]: Peatükk B, Unenägude materjal - mälu unenäos, Tõlkinud: Mari Tarvas, Anne Lill, Tänapäev
- Terence McKenna, Food of the Gods, A Radical History of Plants, Psychedelics and Human Evolution, 2021 [1992], lk 28–31, lk 67–73, Penguin Random House UK
- Carl Gustav Jung, Analüütiline psühholoogia, Teooria ja praktika, Tavistocki loengud, 2017 [1990], lk 122 – 144, Tõlkija: Hillar Künnapas, Avatud Eesti Raamat
- K. Ristikivi, Hingede öö, 2005 [1953], Karl Ristikivi Selts 2005, Medisata Group

Neti allikad

- Brain & Spine, What Do Dreams Mean, 2022, Cleveland Clinic
<https://health.clevelandclinic.org/dreams-and-dreaming/> (vaadatud 17.04.2023)
- Dr. Saurabh Mehrotra, What Is the Memory Capacity of a Human Brain, 2022, Medanta Org, <https://www.medanta.org/patient-education-blog/what-is-the-memory-capacity-of-a-human-brain/> (vaadatud 17.04.2023)
- Art Terms, Surrealism, ..., <https://www.tate.org.uk/art/art-terms/s/surrealism> (vaadatud 17.04.2023)
- A. Breton, Le Manifeste du Surréalisme (1924), Manifestoes of Surrealism, tõlge inglise keelde: R. Seaver, H. R. Lane, A. Arbor, Paperbacks, The University of Michigan Press, (1969) <https://theanarchistlibrary.org/library/andre-breton-manifesto-of-surrealism> (2012)
- C. Rotunno, The dreams that inspired the works of Federico Fellini, intervjuu Paolo Fabbriga 2012, https://www.paolofabbri.it/interviste/dreams_fellini/ (vaadatud 17.04.2023)
- ..., Unenägude seletaja, <https://unenagu.ee/unenagude-seletused/ring/> (vaadatud 17.04.2023)
- L-M. Verilaskja, Cielle, 2020, <https://noba.ac/et/kunst/cielle/>

Lisad

- Illustratsioon 1: L-M. Verilaskja, hariliku pliiatsi joonistus paberil, A5, 2023
- Illustratsioon 2: Sirje Uusbek, pastapliiatsi joonistused paberil, A4, 2023
- Illustratsioon 3: L-M. Verilaskja, hariliku pliiatsi joonistus paberil, A5, 2023
- Illustratsioon 4: L-M. Verilaskja, hariliku pliiatsi joonistus paberil, A5, 2023